

Антон Павлович Чехов

Просяк

– Почитаеми господине! Бъдете така добър, обърнете внимание на един нещастен гладен човек. Три дни не съм ял... нямам и грош, за да преношувам някъде... кълна ви се в Бога! Осем години бях селски учител и загубих мястото си заради интриги на земството. Станах жертва на донос. Ето вече година откак се скитам без работа.

Адвокатът Скворцов погледна тъмносивото изпокъсано палто на просителя, мътните му пиянски очи, червените петна по бузите и му се стори, че и преди е виждал някъде тоя човек.

– Сега ми предлагат място в Калужка губерния – продължи просителят, – но нямам средства, за да замина. Помогнете ми, имайте добрината! Срам ме е да прося, но... обстоятелствата ме принуждават.

Скворцов погледна галошите – единият беше дълбок, а другият плитък – и изведнъж си спомни.

– Слушайте, струва ми се, че онзиден ви срещнах на Садовая – каза той, – но тогава ми казахте, че сте не селски учител, а изключен студент. Спомняте ли си?

– Не... не, не може да бъде! – измънка смутено просителят. – Аз съм селски учител и ако желаете, мога да ви покажа документи.

– Стига сте лъгали! Вие казахте, че сте студент, и дори ми разправихте защо са ви изключили. Спомняте ли си?

Скворцов се изчерви и с погнуса се отстриани от дрипавия.

– Това е подло, почитаеми господине! – извика той сърдито. – Това е мошеничество! Ще ви предам на полицията, дявол да ви вземе! Наистина вие сте беден, гладен, но това не ви дава право така нагло, безсрамно да лъжете!

Дрипавият хвана дръжката на вратата и смутено, като заловен крадец огледа коридора.

– Аз... аз не лъжа, ваше... – измънка той. – Мога да ви покажа документи.

– Кой ще ви повярва? – не преставаше да се възмущава Скворцов. – Да спекулирате със симпатиите на обществото към селските учители и студентите – това наистина е толкова низко, подло и мръсно! Възмутително!

Скворцов се разгорещи и най-безжалостно нахока просяка.

С наглата си лъжа дрипавият предизвика в него погнуса и отвращение, оскърби онова, което той, Скворцов, така обичаше и ценеше в себе си: добрината, отзивчивото сърце, състраданието към нещастните; с лъжата, с опита си да изнуди милосърдието му „субектът“ сякаш оскверни оная милостиня, която той обичаше от все сърце да дава на бедните.

Дрипавият отначало се оправдаваше, кълнеше се, но после млькна и засрамен наведе очи.

– Господине! – каза той с ръка на сърцето си. – Наистина аз... излъгах! Не съм студент, не съм и селски учител. Всичко това е само измислица! Аз пеех в руски хор и ме изгониха за пиянство. Какво бих могъл да правя? Господ ми е свидетел, не може без лъжа! Когато казвам истината, никой не се смиява над мен. От истина ще умреш от глад и ще замръзнеш без подслон! Вие правилно разсъждавате, разбирам ви, но... какво все пак да правя?

– Какво да правите? Питате какво да правите? – извика Скворцов и се приближи до него. – Да работите, ето какво ще правите! Трябва да работите!

– Да работя... Аз също разбирам това, но къде да намеря работа?

– Празни приказки! Вие сте млад, здрав, силен и винаги ще намерите работа, стига да искате. Но сте мързелив, разхайтен, пияница! Воните на вино като бъчва! Затънали сте в лъжи и сте се покварили до мозъка на костите си, можете само да просите и да лъжете! Дори ако някога благоволят най-сетне да се заловите за работа, ще искате я канцеларска, я руски хор или маркьорство, дето нищо да не вършите, а само пари да получавате! А не бихте ли благоволили да се заемете с физически труд? Но, както ми се вижда, няма да станете портиер или да отидете във фабрика! Претенции имате!

– Как разсъждавате, за Бога... – промълви просякът и горчиво се усмихна. – Къде ще я намеря тая физическа работа? Да се наема при някой търговец, е вече късно, понеже с търговия човек започва още от дете, портиер пък никой няма да ме вземе, защото не могат да ме третираат като слуга... а във фабрика хич няма да ме приемат, там занаят трябва да знаеш, а аз нищо не зная.

– Глупости! Вие винаги ще намерите оправдание! А не можете ли да цепите дърва?

– Не се отказвам, но днес тия, които цепят дърва по къщите, едва си изкарват хляба.

– Разбира се, всички тунеядци разсъждават така. Я да ви предложат, веднага ще откажете. Искате ли на мен да ми нацепите дърва?

– Моля, ще ви нацепя...

– Добре, ще видим... Много хубаво... Ще видим!

Скворцов се разбърза и като потриваше ръце, с някакво злорадство извика готвачката от кухнята.

– Виж какво, Олга – обърна се той към нея, – заведи тоя господин в

бараката да понацепи дърва.

Дрипавият сви рамене, сякаш недоумяваше, и тръгна нерешително подир готвачката. От походката му личеше, че се беше съгласил да цепи дърва не защото е гладен и иска да припечели нещо, а просто от самолюбие и неудобство да не удържи на думата си. Забелязваше се също, че доста е изтощен от водката, че не е здрав и няма ни най-малко желание за работа.

Скворцов побърза да отиде в столовата. От прозорците ѝ, които гледаха към двора, се виждаше бараката за дърва и всичко, което ставаше на двора. Застанал до прозореца, Скворцов видя как готвачката и дрипавият излязоха на двора през задния вход и се запътиха по мръсния сняг към бараката. Като оглеждаше спътника си и размахваше свитите си в лакът ръце, Олга отключи бараката и злобно блъсна вратата.

„Сигурно ѝ попречихме да си пие кафето – помисли Скворцов. – Ама че проклето същество!“

После видя как мнимият учител и студент седна на дръвника и подпрял с юмруци зачервените си бузи, се замисли за нещо. Готвачката хвърли в краката му брадва, изплю се със злоба и ако се съдеше по движението на устните ѝ, започна да го хока. Дрипавият притегли нерешително една цепеница към себе си, сложи я между краката си и неуверено замахна с брадвата. Цепеницата се олюля и падна. Дрипавият я притегли отново, духна на помръзналите си ръце и пак замахна с брадвата така предпазливо, сякаш се боеше да не се перне по галоша или да отсече пръстите си. Цепеницата пак падна.

Гневът на Скворцов беше вече преминал и той чувстваше как му става мъчно и срамно, че беше накарал тоя разхайтен, пиян, а може би и болен човек да се занимава на студа с черна работа.

„Нищо, нека... – мислеше той, като отиваше от столовата към кабинета си. – За негово добро е.“

След един час дойде Олга и съобщи, че дървата са вече нацепени.

– На, дай му половин рубла – каза Скворцов. – Ако иска, нека идва да цепи дърва всяко първо число... Работа винаги ще се намери.

На първи дрипавият дойде и пак изкара половин рубла, макар че едвам се държеше на краката си. Оттогава той започна често да се появява в двора и всякога му намираха работа: ту събираше снега на купчини, ту разтребваше бараката или изтупваше килимите и дюшеците. Всякога получаваше за труда си по двайсет до четирийсет копейки, веднъж дори му пратиха някакви стари панталони.

Когато се местеше в друга квартира, Скворцов го нае да помага при

събирането и пренасянето на мебелите. Тоя път дрипавият беше трезв и мрачен и мълчеше; той едва се докосваше до мебелите, вървеше с наведена глава подир каруците и дори не се опитваше да изглежда енергичен, а само се свиваше от студ и се смущаваше, когато коларите се присмиваха на мързела му, на безсилието и окъсаното му благородническо палто. След пренасянето Скворцов го повика в кабинета си.

– Е, виждам, че думите ми са ви подействали – каза той и му подаде рубла. – Ето ви за труда. Виждам, че сте трезв и не бягате от работа. Как се казвате?

– Лушков.

– Аз, Лушков, мога сега да ви предложа друга работа, по-чиста. Можете ли да пишете?

– Мога, господине.

– В такъв случай с това писмо утре ще отидете при мой колега и той ще ви даде нещо за преписване. Работете, не пиянствайте, не забравяйте какво ви говорих. Сбогом!

Скворцов, доволен, че беше вкарал един човек в правия път, потупа ласкаво Лушков по рамото и дори му подаде ръка на сбогуване. Лушков взе писмото, отиде си и повече не се весна на двора за работа.

Минаха две години. Веднъж пред касата в театъра, като си плащаше билета, Скворцов видя до себе си дребен човечец с яка от агнешка кожа и износена шапка от морска котка. Човечецът поиска плахо от касиера билет за галерията и заплати с медни монети.

– Лушков, вие ли сте? – попита Скворцов, познал в дребния човек тоя, който някога му цепеше дърва. – Е, как сте? Какво правите? Добре ли я карате?

– Криво-ляво... Работа сега при нотариуса, получавам трийсет и пет рубли, господине.

– Е, слава Богу. Много хубаво! Радвам се за вас. Много, много ми е драго, Лушков. Та аз донякъде съм ви кръстник! Нали аз ви тласнах към правия път. Помните ли как ви хоках, а? Едва в земята не потънахте тогава. Е, благодаря ви, приятелю, че не сте забравили думите ми.

– И аз ви благодаря – каза Лушков. – Ако не бях дошъл при вас тогава, сигурно досега щях да се представям за учител или студент. Да, при вас намерих спасението си, измъкнах се от тинята.

– Много, много ми е драго.

– Благодаря ви за добрите думи и за стореното. Вие чудесно говорихте тогава. Благодарен съм и на вас, и на вашата готвачка, да дава Господ здраве на тая добра, благородна жена. Вие чудесно говорихте

тогава, задължен съм ви, разбира се, до гроб, ала всъщност спаси ме вашата готвачка Олга.

– Как тъй?

– Ами тъй. Понякога дойда у вас да цепя дърва, а тя започне: „Ах, ти, пияницо! Грешнико, ти! Няма ли да псовисаш!“ А после седне срещу мен, натъжи се, гледа ме в лицето, па ме заоплаква: „Нещастнико, ти! Няма за теб радост на тоя свят, ама и на она, пияницо, ще се печеш в пъклото! Несретнико, ти!“ И все такива едни, знаете. Как се е тровила с мен, колко сълзи е проляла, не мога да ви опиша. Но главното: цепеше дървата вместо мен. Та аз, господине, нито една цепеница не разцепих у вас, все тя! Защо тя ме спаси, защо аз се промених, като я гледах, и оставих пиенето, не мога да ви обясня. Зная само, че от думите и благородните ѝ постъпки в душата ми настана промяна, тя ме оправя, никога няма да забравя това. Ала време е вече, звънецът бие.

Лушков се поклони и се запъти към галерията.

1887

КРАЙ

© Илиана Вladoва, превод от руски

Антон Павлович Чехов
Нищй, 1887

Сканиране, разпознаване и редакция: NomaD, 2009
Издание: Антон Павлович Чехов. Дамата с кученцето (сборник). Издателство „Труд“

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11124>]